

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**NATIONAL
SENIOR CERTIFICATE**

MOPHATO 12

SETSWANA PUOTLALELETSO YA NTLHA (FAL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2023

MADUO: 80

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 10.

DITAELO LE TSHEDIMOSSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO e leng A, B le C.

KAROLO YA A:	Tekatthaloganyo	(30)
KAROLO YA B:	Tshobokanyo	(10)
KAROLO YA C:	Dipopego tsa puo le melawana ya tiriso	(40)
2. Araba dipotso TSOTLHE.
3. Simolola KAROLO NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.
4. Thala mola morago ga karolo nngwe le nngwe.
5. Nomora dikarabo ka nepagalo go ya ka thulaganyo ya dipalo tse di dirisitsweng mo lokwalopotsong.
6. Tlogela mola mo magareng ga dikarabo tsa gago.
7. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.
8. Nako e e tshitshinngwang:

KAROLO YA A:	Metsotso e le 50	
KAROLO YA B:	Metsotso e le 20	
KAROLO YA C:	Metsotso e le 50	
9. Kwala sentle ka mokwalo o o buisegang.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA A (TEMANA)**KE SANTSE KE EME**

1	E setse e le sebaka Sophie Ndaba a sa tlhagelele fa pele ga kamera, mme ke ena wa ka gale jaaka re mo itse, monyenyo, maitseo le go itshepa e le tsa maemo a kwa godimo. Khamera e mo rata jaaka e kete ga a ise a ye gope. Gofejane wa gagwe e bile e le mosimane a le esi, Lwandle, o ne a tsenela dipotsotsotherisano le mmaagwe. Lwandle ke motho yo o itshepang, o a ratega e bile o bonolo.	5
2	Hotele ya Radisson e e leng dikilomitara di le mmalwa go tswa kwa OR Tambo e ntle e le tota. Didiriswa le diphaposi tsa maemo a a kwa godimo, lefelo la go thuma le le phatshimang le kamogelo e ntle ya batho, di go naya lebaka la gore o batle go boa gape mo hoteleng e. Sophie o ne a le mo boitumelong jaaka gale, go a bontsha gore ke ka ntlha ya eng MaAforikaborwa a mo rata jaana – o na le talente, o nna a itumetse, o a kgatlhisa, e bile ga a ikgogomose. Go bontsha botshelo jwa ga Sophie bo le bokete, mme ena o na le maikemisetso le kgotlhelelo. Ga a ise a ke a nne le botshelo jo bo botlhofo – go tloga fa a ne a nna kwa legaeng la dikhutsana le go nna le ngwana a sa ntse a le monnye, go fitlha a nna bokoa mo mmeleng. Sophie o gaufi le go tlhala la boraro gonne tlhalo ya gagwe le Max Lichaba e gaufi le go fela. O eme ka maoto, ke mosadi tota: o ne a itiretse botshelo jo bontle mme a phuthama, o sa ntse a galalela, a le pelontle, e bile o ipaakanyetsa go simolola botshelo gape.	10 15 20
3	Sophie ga a bolo go kopana le mathata, mme o re senolela botlhoko jo a fetileng mo go jona, se se ka go dira gore o ntshe dikeledi. Mo dingwageng tse di fetileng o ne a tshwaragane le go lwa le bolwetse jwa sukiri, a boa gape a itewa ke seterouku ka ngwaga wa 2019. O bua gore o nnile le maitemogelo a go nna gaufi le go tlhokofala, fela a re, 'Ke ka mohau le kutlwelobotlhoko ya Modimo gore ke bo ke sa ntse ke tshela.' Batho ba le bantsi ga ba itse se, ka nako ya Covid Sophie o ne a itewa ke seterouku, mme se, se ne sa mo tshosa thata.	25 30

4	Sophie le Lwandle ba ne ba le kwa gae fa a simolola go se ikutlwe sentle. O ne a ntse kwa ntle, mme a utlwa mmele wa gagwe o fetoga, a utlwa bolwetse bo tsamaya le mmele otlhe, go ne ga diragala jaaka e kete o fetola dikere tsa koloi. Sophie o bua fa a ne a le mo maemong a kwa tlase mo botshelong jwa gagwe. Boima jwa gagwe jwa mmele e ne e le dikilogerama di le 48. Lwandle o ne a le magareng ga dingwaga di le 19 le 20. O ne a tshwanelwa ke go kuka mmaagwe a mo isa kwa ntlong ka ntlha ya gore o ne a sa kgone go tsamaya.	35 40
5	Go ne go tshosa e le tota. O ne a kgona go bitsa dingaka tse e leng ditsala tsa gagwe, mme a ba tlhalosetsa gore go diragala eng. Ba ne ba mmolelela fa e le seterouku e bile a tshwanetse go ya bookelong. O ne a gana gonne e ne e le nako ya Covid, ka jalo o ne a sa batle go tsena ka bookelo ka ntlha ya bolwetse jwa sukiri le a mangwe.	45
6	Lwandle o tlhalosa fa a ne a tshogile. Lwandle yo e leng ena fela a sa ntseng a nna le mmaagwe kwa gae, o tshamekile karolo e e botlhokwa thata mo pholong ya ga Sophie. Sophie o ne a tlhalosa fa Lwandle a ne a mo eme nokeng, a mo tsamaisa mo dingakeng tse di neng di mo ruta go tsamaya gape, e bile a mo sedila gararo ka letsatsi. O ne a fola ka bonya a ntse a na le mathata a matsogo le maoto. Go tsamaya ga gagwe e sa ntse e le kgwetlho.	50

[E fetoletswe go tswa go: *True Love* December 2022]

1.1.1 Tlhopha karabo e e nepagetseng ka go tlhopha karabo A, B, C kgotsa D.

Sophie fa a le monnye o ne a nna kwa ...

- A hoteleng ya Radisson.
- B OR Tambo.
- C legaeng la dikhutsana.
- D legaeng la balwetse.

(1)

1.1.2 Gofejane wa ga Sophie ke mang?

(1)

1.1.3 Go ya ka temana, Sophie o nyetswe ga kae?

(1)

1.1.4 Dipotsotherisano tse Sophie a neng a ile kwa go tsona di ne di diragalela kwa lefelong lefe?

(1)

1.1.5 Neela dilo DI LE PEDI tse di ka go gogelang gore o boele mo lefelong le o le neetseng mo go 1.1.4.

(2)

1.1.6 Goreng MaAforika a ne a rata Sophie?

(2)

1.1.7 Tshwaela ka dintlha DI LE PEDI tse di bontshang fa Sophie a ne a se na botshelo jo bo botlhofo.

(2)

- 1.1.8 Ke eng se se diragaletseng Sophie ka ngwaga wa 2019? (2)
- 1.1.9 Tlhalosa tiragalo e e neng e bontsha gore Sophie o ne a fokotsegile mmele. (2)
- 1.1.10 Tlhalosa kgakololo e dingaka di e neileng Sophie morago ga gore di mo tthatlhobe. (2)
- 1.1.11 Neela lebaka le le dirileng gore Sophie a gane go tsaya kgakololo ya dingaka. (2)
- 1.1.12 Bolwetse jwa ga Sophie bo ne bo mo amile jang? (2)
- 1.1.13 Fa o lebile goreng Sophie a ne a sa ineele bonolo mo bothhokong bo a neng a le mo go bona? (2)
- 1.1.14 Go ya ka wena, a Sophie o tsere tshwetso e e siameng ka go gana go ya bookelong? (2)

1.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO)

[Se nopotswe go tswa go: www.google.families]

- 1.2.1 Bana ba ba mo setshwantshong ba ba kae ka palo? (1)
- 1.2.2 O bona jang gore batho ba ba mo setshwantshong ba itumetse? (1)
- 1.2.3 Ke eng se se go bontshang gore rre yo o emeng ka dinao ke ena moapei? (2)
- 1.2.4 Fa o lebile batho ba ba mo setshwantshong o ka ba tlhalosa jaaka lesika le le ntseng jang? Tshegetsa ka lebaka. (2)

[30]

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e latelang (TEMANA C) mme morago o kwale tshobokanyo ka go ntsha dintlha di le SUPA ka go ipaakanyetsa dipotsotherisano.

DITAELO

1. Kwala dipolelo tse di nang le dintlha DI LE SUPA, mme mafoko a gago a se ke a feta masomeasupa (70).
2. Dinomoro tsa dipolelo di kwalwe go simolola ka 1–7.
3. Kwala ntlha E LE NNGWE mo polelong.
4. Kwala ka mafoko a gago.
5. Kwala palogotlhe ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

SETLHANGWA C (TEMANA)**GO IPAAKANYETSA DIPOTSOTHERISANO**

Se o tlileng go se apara fa o ya kwa dipotsotherisanong ke sengwe sa dilo tse di botlhokwa thata fa o ipaakanya. Morago ga go tlhopha diaparo, di sidilole o baakanye le ditlhako. O di lekanye go bona fa di nna sentle. Fa o fitlha kwa dipotsotherisanong o tshwanetse ka gale o dumedise ka monyenyo le go ba dumedisa ka matsogo. Fa o kwala lekwaloikitsiso, akaretsa ditiro tsotlhe tse o kileng wa di dira, le tse o di dirileng dingwaga tse dintsi tse di fetileng gonne ba ka go kopa gore o tlhalose gore o ne o dira eng. O tshwanetse go araba dipotso tsotlhe, o ithekise gonne mothapi ga a go itse ka jalo fa o mmolelela gore o mang le go re, goreng ba tshwanetse go go thapa, o mo thusa go go itse botoka. Kwala dipotso tse o batlang go di botsa. Fa go na le sengwe se o batlang go se itse, o tshwanetse go se botsa ka nako eo. Ka gale go a itumedisa go botsa dipotso tse di tlhalefileng, se se bontsha fa o tsere matsapa go ipaakanya. Go na le mefuta e e farologaneng ya dipotsotherisano jaaka ya setlhopha, ya maitsholo jalo le jalo, o se ke wa nagana gore di a tshwana. Go siame go fitlha metsotso e le lesome pele dipotsotherisano di simolola. Nna le dinomoro tsa kwa o yang go go thusa fa o timela. Fa o tlile go nna thari, ba letsetse gore ba itse.

[E fetoletswe go tswa go: www.marketing.com]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIPOPEGO TSA PUO LE MELAWANA YA TIRISO**POTSO 3**

Sekaseka phasalatso e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA D (PHASALATSO)

**MOLETLO
WA MANONG**
SABATA-MPHO MOKAE
BOOK LAUNCH

LEFELO

HALFWAY HOUSE, MIDRAND

LETLHA LE NAKO: 1 LWETSE 2023 URA YA BOBEDI

MOLETLO WA MANONG BOOK WILL BE ON SALE!!!

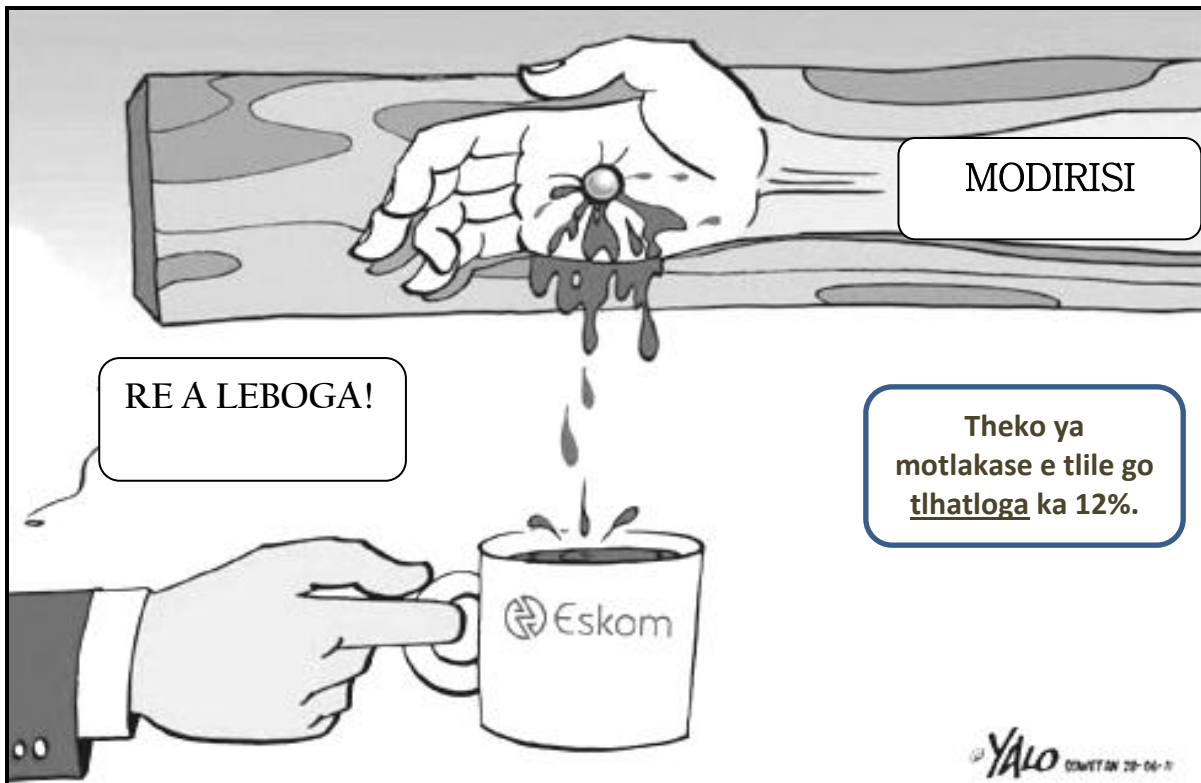
xarra
books

[E nopotswe go tswa go: www.google.book launching]

- 3.1 Tlhopha karabo e e nepagetseng ka go tlhopha karabo A, B, C kgotsa D.
Thanggololo ya buka e dirilwe ka kgwedi ya ...
- A Seetebosigo. (1)
B Moranang. (1)
C Lwetse. (2)
D Diphlane. (1)
- 3.2 Ke eng se se phasaladitsweng mo setshwantshong? (1)
- 3.3 Dirisa leina manong jaaka sedirwa mo polelong e o e itlhametseng. (2)
- 3.4 Goreng mafoko a, 'Moletlo wa Manong' a kwadilwe ka ditlhaka tse dikgolo? (1)
- 3.5 Mokwadi wa buka e, ke mang? (1)
- 3.6 O ka bona manno jang fa o batla go nna teng mo pulong ya thekiso ya buka? (2)
- 3.7 A go botlhokwa gore bareki ba ikwadise gore ba bone manno? Tshegetska ka lebaka. (2)
- [10]**

POTSO 4

Sekaseka khathunu e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA E (KHATHUNU)

[E nopotswe go tswa go: www.google.Yalo Cartoons]

- 4.1 Tlhopha karabo e e nepagetseng ka go tlhopha karabo A, B, C kgotsa D.
Khathunu e e fa godimo e bua ka ...
- A metsi.
B molelo.
C motlakase.
D matlakala. (1)
- 4.2 Bokao jwa madi a a tshologelang mo koping e e mo setshwantshong ke bofe? (2)
- 4.3 Ke eng se se bontshang fa bareki ba utlwile botlhoko? (2)
- 4.4 Lefoko theko le bopilwe go tswa mo lediring lefe? (1)
- 4.5 Go ya ka setshwantsho ke ka ntlha ya eng Eskom a leboga? (2)
- 4.6 A o dumelana le ntlha ya go tšhatloswa ga motlakase? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[10]

POTSO 5

5.1 Buisa temana e e latelang mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA F (TEMANA)

Kgwedi tse tharo tse di fetileng go ne ga nna le go sa iketlang mo motseng. Kgosi e ne ya bitsa pitso go phunya sekaku. A itsise morafe ka khudugo e e tlang ka kgwedi ya Lwetse. Bašwa ba ne ba tlhantlhela, ba gopotsa bagolo gore moseka phofu ya gaabo ga a tshabe go swa lentswe. Bagolo ba tshwara kopano ya tshoganyetso le bašwa. Ba ne ba kopa thaka e tshesane gore e se nne kगतलhanong le khudugo. 5

Morago ga kopano eo, maru a ne a thiba fa letsatsi le **fetsa** go phirima. Go ne ga ntshofala. Kopadilalelo a bona fa tsotlhe di sa lekane nae. A itelekela le ene legadima la ratha, ga bonagala tsekeltseke! o ka re legodimo le thubega ka bogare. Morubisi wa kgitla selelo, kgapetsa-kgapetsa. O tsamaya ntlo le ntlwana, selelo sona se sa kgaotse, o ka re se batla gore magodimo a bulege a utlwe dithapelo tsa baagi. Ya re go ise go ye kae tsa pumpunyega dipompo tsa legodimo. Metsi a apesa naga dinoka le dikgatlampi tsa tlala. Ya kgaotsa bosigo-gare. Legodimo la apoga. 10

[E nopotswe go tswa go: *Thanya*, L Molefe le ba bangwe]

5.1.1 Tlhopha karabo e e nepagetseng ka go tlhopha karabo A, B, C kgotsa D.

Go phunya sekaku go kaya go ...

- A nna ka sephiri.
- B ntsha sephiri.
- C phunya lesoba.
- D phunya ntho.

(1)

5.1.2 Dirisa leina 'kgosi' mo polelong jaaka tlhalosi ya kopanelo. (2)

5.1.3 Dirisa leetsi **tseke!** mo polelong e o e itlhametseng. (2)

5.1.4 Nopola thuanyisediri go tswa mo polelong e e fa tlase.

Bagolo ba tshwara kopano ya tshoganyetso le bašwa. (1)

5.1.5 Kwala polelo e e latelang go nna ya pakatlang.

Legodimo la apoga. (2)

5.1.6 Nopola thui mo polelong e e latelang:

A utlwe dithapelo tsa baagi. (1)

5.1.7 Nopola letlhophi leakaretsi go tswa mo temaneng ya F. (1)

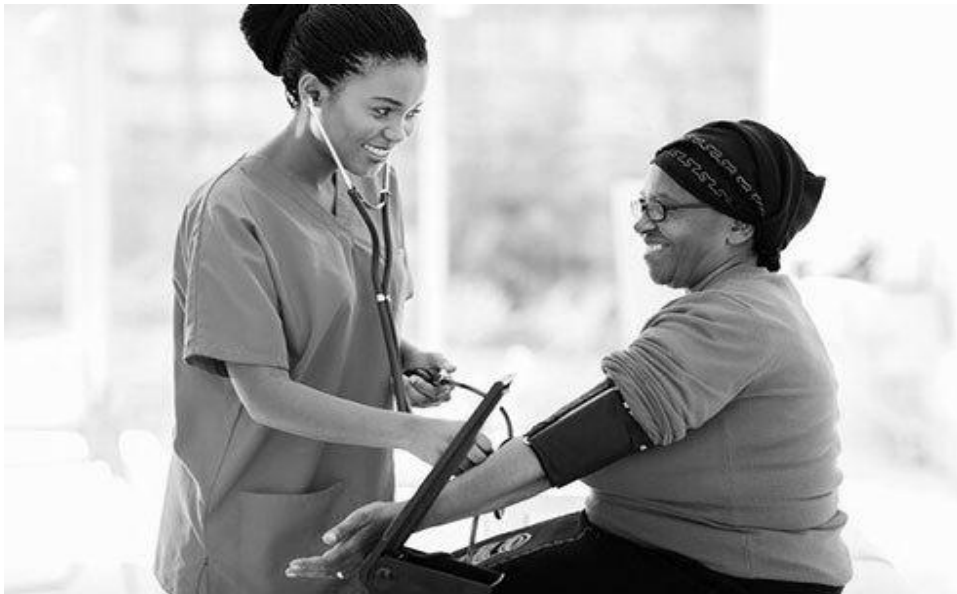
5.1.8 Dirisa lefoko le le ntshofaditsweng mo temaneng jaaka lediritota. (2)

5.1.9 Kopanya dipolelo tse pedi tse di latelang ka go dirisa lekopanyi gore.

Pule o ne a bua le ena. Se ikgatholose dibuka tsa gago. (2)

5.2 Sekaseka setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA G (TEMANA)

Dingaka le baoki ba dira ka natla go thusa balwetse kwa sepetlele, ka nako eo batho ba le bantsi ga ba bone tiro e ba e dirang. Ba tshela ka fa tlase ga kgatelelo. Letsatsi le letsatsi go tla balwetse ba le bantsi, bangwe ba gobetse, bangwe ba lwala malwetse a a masisi. Re ka dira eng go thusa maemo a ba leng ka fa tlase ga ona?

Go se itse, go kotsi! Ka tsatsi lengwe re tla tlhaloganya, mme go tla siama.

[Motswedi: Boitlhamedi]

5.2.1 Dirisa lefoko 'tshela' ka bokao jo bo farologaneng le jo bo mo temaneng. (2)

5.2.2 Dirisa lediri 'thusa' mo polelong jaaka ledirilefeledi. (2)

5.2.3 Ke mofuta ofe wa modiriso o o dirisitsweng mo polelong e e latelang?

Go se itse, go kotsi! (2)

[20]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 40
PALOGOTLHE: 80